

ROLUL LUI IOAN RUSSU-ȘIRIANU ÎN ORGANIZAREA ȘI ELABORAREA HOTĂRIRILOR „ADUNĂRII NAȚIONALE” DIN 28 NOEMBRIE 1894

de
PAVEL COCIUBA, FLAVIU BIZEREA

Creșterea prestigiului și competenței Partidului Național Român în fața maselor populare din Transilvania, strângerea legăturilor dintre conducătorii mișcării pentru libertate și unitate națională și popor în anii mișcării memorandiste, precum și alte aspecte ale saltului realizat în lupta națională a românilor în perioada dintre 1881—1894, au determinat clasele dominante și guvernul din Ungaria, ca, după condamnarea memorandiștilor, să repele și să „*amplifice lovitura*”¹, vizînd de data aceasta însăși inima mișcării naționale, ființa P.N.R.

Conștiente de eșecul suferit — pe plan moral —, prin condamnarea memorandiștilor, cercurile naționaliste maghiare, care au sesizat creșterea impetuoasă a rolului și ascendentului asupra maselor al P.N.R., în urma evenimentelor legate de procesul Memorandului, au hotărît să desființeze Partidul Național Român, prin scoaterea lui în afara legii. În baza ordinului prezidențial Nr. 321 din 16 iunie 1894, emis de Ministerul de interne al regatului ungar, P.N.R. este considerat *dizolvat*, înștiințare pe care președintele Comitetului central electoral P.N.R., dr. I. Rațiu, o primește la 20 iunie 1894.

Deoarece cei mai mulți membri ai Comitetului de conducere al P.N.R. urmau să execute închisoarea la care au fost condamnați prin sentința de la Cluj, a fost desemnat pe timpul cît Comitetul va lipsi — un Comitet provizoriu, care să conducă în acest interval P.N.R. Prezidat de Vasile Mangra, Comitetul provizoriu era format mai ales din tineri,

¹ Concepută ca o *lovitură* ce urma a fi administrată mișcării naționale românești, *improcesuarea* și condamnarea memorandiștilor a însemnat în esență, după cum este știut, un succes și un impetuos pas înainte în ansamblul luptei noastre naționale, fiind un eșec pentru guvernul și cercurile naționaliste maghiare. Prin condamnarea memorandiștilor, care formau Comitetul central electoral al P.N.R., cu tot succesul de ansamblu, lupta națională și P.N.R. au resimțit această *lovitură* violentă.

unul dintre cei mai importanți și activi membrii ai săi fiind Ioan Russu Șirianu².

Noul Comitet a dovedit, în *perioada de provizorat*, calități excelente de conducător al P.N.R. și al luptei naționale a românilor, realizând pasul ce se impunea cu stringentă necesitate în evoluția întregii lupte naționale și în viața partidului național. El a introdus în viața politică a P.N.R. idei și forme de luptă noi, care depășeau vechile concepții ale meritușilor *memorandiști*³, răsplătiți cu nimbul *martiriului* și al *mitizării* naționale. Gândirea social-politică și tactica noului comitet atinseseră apogeul în momentul procesului memorandist; generația post-pasoptistă reprezentată de vechiul comitet în frunte cu I. Rațiu și-a îndeplinit cu succes rolul său național până spre sfârșitul anului 1894. Saltul calitativ al luptei naționale, înregistrat între 1892—1894, impunea însă o nouă concepție și o nouă cale de luptă, care contravenea, și nu-și mai găsea loc în concepția generației ce patrona conducerea P.N.R.

De factură legalistă, tradițională, cu convingeri filo-habsburgice, cu o concepție nu suficient de largă asupra ansamblului realizărilor luptei naționale a românilor la sfârșitul secolului XIX-lea, generația memorandistă — „*merituoaasa generație*” — a trebuit să facă loc — nu fără opoziție — generației tinere și grupării ei reprezentative la conducerea P.N.R. și a întregii lupte naționale.

Considerăm că prima manifestare a acestei tinere grupări a fost organizarea „*Adunării naționale*” de la Sibiu din 16/28 nov. 1894, în care tinăra grupare conducătoare a P.N.R. a întâmpinat cu fermitate hotărârea guvernului maghiar de a desființa Partidul Național Român din Transilvania și Ungaria.

Ideea lansată de noul comitet, privind convocarea unei *adunări naționale*, s-a lovit de opoziția lui A. Mocsony și a unor fruntași ardeleni ai P.N.R., care considerau că această adunare este inoportună și incompetentă să ia hotărâri la nivel de *Conferință națională*.

Tinerii au organizat totuși această adunare, care s-a dovedit ulterior a fi fost actul absolut necesar impus de realitățile vieții politice a P.N.R. și a luptei naționale.

Ioan Russu-Șirianu a jucat un rol important, alături de convocarea cit și în desfășurarea istoricei adunări⁴. Acest lucru reiese din faptul că

² Ioan Russu-Șirianu (1864—1909), nepot de soră al scriitorului și omului politic Ioan Slavici, născut la Șiria în jud. Arad, era cunoscut în 1894, alături de publicistica sa, cit și prin rolul important jucat în mișcarea memorandistă. (Date mai ample în articolul „*Ioan Russu-Șirianu, luptător pentru înlăptuirea unității naționale a poporului român*”, în *Crisia*, VIII, Oradea, 1978, p. 583—597).

³ Prin acest termen se înțelege vechiul comitet și adepții ideilor acestuia.

⁴ Ținută *illegal* — deoarece P.N.R. fusese dizolvat —, este deschisă prin cuvântarea lui V. Mangra; prezidată de Mihai Popovici, protopopul Orșovei, notari fiind Dr. Gavril Tripon, Dr. Șt. Petrovițiu, Ioan Russu-Șirianu, care a prezentat și *expozeul*, Dr. Șt. Cicio-Pop, Dr. Manțuța și N. Diamandi. O comisie de 50 a fost aleasă pentru

expozeul (darea de seamă), a fost prezentat de el, cea mai mare parte a lui fiind și întocmită de dînsul. Conținutul și tonul acestui expozeu caracterizează profunda gîndire politică a lui Ioan Russu-Șirianu, precum și hotărîrea întregului comitet de a nu ceda în fața unei legi nedrepte și abuzive.

Pornind de la principiul elaborat de I. Rațiu, că „*existența unei națiuni nu se discută, ci se afirmă*”, Russu demonstrează că prin lovitura din 16/28 nov. 1894, națiunea română „*lovită a putut să fie, dar niciodată îngenunchiată*”, pentru că, „*Chiar cînd căzuți am fi în luptă, cîtă vreme nu am renunțat la nimic, existăm ca cetățeni, existăm ca națiune*”⁵. Cu toate legile reacționare, „*nu este putere sub soare, care pe cetățeni, ori o națiune întregă să o poată sili a fi ceea ce nu este și nu voiește să fie*”⁶.

Russu și noul comitet văd însemnătatea adunării prin faptul că ea constituie o demonstrație prin care națiunea și lupta națională a românilor nu vor „*să-și iscălească decapitarea*”, fiindcă ordinul a pus „*în discuție, nu organismul partidului național, dar chiar viața națională română*”⁷. Rolul mult crescut al P.N.R. este obiectiv sesizat — și chiar întrucîtva exagerat — în „*expozeu*”: „*el (P.N.R. — n.n.) este însuș poporul român*”, a cărui existență „*nu se poate desființa prin nici-un fel de ordin ministerial*”⁸.

Importanța adunării și a hotărîrilor luate sînt prezentate de Russu-Șirianu atît ca un curajos răspuns la provocare — *primul act care inaugurează abandonarea legalismului* —, cît și ca singura cale ce putea fi urmată: „*Adunarea de astăzi, mai ales din acest punct de vedere are însemnătate. Ea este un răspuns la provocare*”⁹.

Ieșită din cadrul *legalismului*, devenit prea strîmt după procesul memorandiștilor, adunarea, atît prin *expozeu*, cît și prin rezoluția sa, neagă pentru prima dată *faptic* valabilitatea întregii legalități dualiste.

Clarviziunea politică a Comitetului provizoriu manifestată în *adunare* și oportunitatea poziției tinerilor a fost confirmată de evoluția imediată și mai tîrzie a luptei naționale și a evenimentelor politice. Guvernul nu a îndrăznit să treacă la măsuri concrete prin care să valideze ordinul desființării P.N.R.; tacit, el a trebuit să permită *de fapt* și în continuare activitatea P.N.R.

Adoptarea acestei atitudini de către Comitetul tînăr nu a fost lipsită de riscuri; gruparea mocionistă — după cum s-a arătat mai sus — nu

a prezenta proiectul de „*concluz*”, citit de Petru Truția, în numele acestei comisii, și votate

⁵ T. V. Păcățianu, *Cartea de aur sau Luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, Sibiu, 1913, vol. VII, p. 722

⁶ *Ibidem*

⁷ *Ibidem*

⁸ *Ibidem*, p. 723

⁹ *Ibidem*, p. 722

împărlășea aceeași atitudine, pe aceeași poziție situându-se și o parte din mai bătrînii membrii ai P.N.R. Deși *tinerii* au prevăzută că în cadrul P.N.R. și a luptei naționale vor întîmpina opoziție, nu au putut prevedea reacția globală a tuturor fruntașilor naționali față de inițiativa lor.

Guvernul maghiar însuși a scontat pe o reacțiune slabă și confuză; a calculat bine tactic momentul loviturii; a emis ordinul către vechiul comitet la 20 iunie 1894, locmai pentru că acesta, urmînd a intra în temniță, să nu mai poată lua măsurile necesare. Se spera de către guvernul maghiar că ordinul va găsi P.N.R.-ul decapitat sau în tot cazul dezorientat, condus de un comitet nou, prea tînăr, fără experiență politică și fără popularitatea necesară, atît în fața maselor cît și în sinul partidului.

Tinerii au intuit de la bun început această situație critică, fapt care reiese din *expozeu*: „și cine dintre noi nu s-a cutremurat oare, gîndindu-se, că am putea fi destul de slabi a lăsa să ni se spargă și împrăștiie rîndurile?”¹⁰. Erau însă conștienți de necesitatea unui răspuns îndrăznel și edificator, de faptul că în aceste momente *drapelul* luptei naționale trebuia ținut mereu sus: „cu cît în cutele sale mai ales după procesul *memorandist* (subl. ns.) — s-ascund dorințe ce încălzesc inimile tuturor românilor, credințe cari au ajuns pentru întreg poporul nostru o religie sfîntă”¹¹.

În acest spirit adunarea a votat rezoluția prin care ordonanța 321 din 16 iunie 1894 este declarată „neconstituțională și nebazată pe nici-o lege pozitivă a patriei”, iar „națiunea conștie de drepturile ei politice naționale inalienabile, respinge de la sine propunerea, că ea se va pleca pentru a-și face existența și activitatea politică pendentă de la arbitrul guvernului”¹². Adunarea, prin rezoluție, declară că va susține neabătut programul P.N.R. din 1881; condamnă persecuțiile naționale, întemnițarea memorandiștilor, legile școlare reacționare; ia hotărîrea de a se convoca cît mai repede un *Congres al naționalităților*¹³ din Ungaria, acest lucru devenind o necesitate obiectivă iminentă.

Este adevărat că *tinerii* în pasul lor inimos nu au acționat total independenți de vechiul comitet; acesta, urmînd a intra în temniță nu putea, oricum, prevedea întregul curs al evenimentelor și nici reacțiile de viitor ale guvernului, dacă se ținea cont de violența cu care acesta a reacționat față de actul înaintării Memorandului. Cu oarecare indicații din partea vechiului Comitet, a căror proporție este greu de stabilit, *tinerii* credeau că acționează pe deplin în spiritul vechiului comitet, încercînd „să fie la înălțimea misiunii incredințate”, să demonstreze

¹⁰ *Ibidem*, p. 725

¹¹ *Ibidem*

¹² *Ibidem*, p. 720

¹³ În vederea unor acțiuni comune ale naționalităților asuprite din Ungaria s-au făcut și anterior demersuri, dar acum se hotărăște concret convocarea Congresului, ce se va ține în 1896, la Budapesta.

memorandiștilor că „armă și drapel tovarășilor buni și credincioși au încredințat”¹⁴.

Fără ca deocamdată să știe, au făcut un pas uriaș în viața luptei naționale a românilor și a P.N.R.; depășind optica *bătrînilor* și procedeele lor politice, fundamentînd o nouă tactică de luptă ce se impunea în stadiul evolutiv al ei. Rolul *bătrînilor* post-pașoptiști se încheiase odată cu Memorandul și cu sacrificiul lor în acest proces. Grațiați la 20 sept 1895 — cu cîteva excepții, ei adresează lui Franz Iosif cunoscuta „mulțumire”, întocmită la Budapesta, care provoacă stupeoare în rîndurile tinerilor. Gestul lor — adevărată absurditate politică — nu mai putea trece drept paravanul necesar¹⁵ în fața maselor și a mării majorității a P.N.R. Tonul umilitor, declarația de atașament și fidelitate față de tron și imperiu, care întreceau formulele obișnuite, fraze ca „*primul nostru cuget, cel dinții simțămînt, a fost și este espreșiunea omagială a recunoștinței și mulțămitei noastre adînci*”, apoi „*îinem cu neînfrîntă credință la virtuțile nealterate de alipire, fidelitate și iubire către înaltul tron și glorioasa casă domnitoare*”, semnătura cu formula „*cei mai umiliți supuși*”, dovedeau că bătrînii aureolați nu mai aveau resurse pentru a urca noile trepte ce le cerea lupta națională.

Abia acum *tinerii* văd că în răstimpul cit au condus P.N.R.-ul, nu numai că s-au ridicat la înălțimea misiunii, dar au făcut un important pas înainte. Tot acum ei văd însă, că lor le revine sarcina *demitizării*¹⁶ vechii conduceri și a abandonării vechii tactici devenită necorespunzătoare în contextul nou, schimbat, al realităților politice și economice de la sfîrșitul ultimului deceniu al sec. XIX-lea.

Prin saltul realizat în lupta națională, adunarea de la 28 noiembrie 1894 constituie un moment de mare importanță, marcînd începutul unei noi politici, active și dîrze, deși unii istorici¹⁷ o includ în mișcarea memorandistă.

Considerăm că ea poate fi calificată cel mult ca un *epilog* al mișcării memorandiste doar în măsura în care *tinerii* au acționat cu convingerea fermă că *sînt pe lăgașul politic* al comitetului închis, și în măsura în care au ținut cont de unele indicații din partea acestuia. De fapt, credem, că ea poate fi și trebuie considerată ca o primă *acțiune amplă de afirmare a noilor principii și căi* ce se vor impune în lupta națională, care se apropie cu pași repezi de finalizarea de la 1 Decembrie 1918.

¹⁴ T. V. Păcățianu, *op. cit.*, p. 726

¹⁵ Pentru a evita unele măsuri coercitive, lupta națională a românilor din Transilvania folosea în presă rezoluții ale P.N.R. și o terminologie — paravan, de fidelitate față de tron și monarhie.

¹⁶ Termenul — folosit de Șt. Polverejan și N. Cordoș în *Mișcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, Cluj, 1973, nu are accepțiunea de negare și demolare, ci de încheiere a unei etape în lupta națională, după care gruparea nu mai are resurse de a conduce, devenind impediment care necesită o firească înlăturare (La rîndul lor memorandiștii, *alias* tribuniștii, au înlăturat gruparea Babeș — Mocioni)

¹⁷ Ca de exemplu: Șt. Polverejan și N. Cordoș în lucrarea amintită mai sus.

Rolul principal în acțiunea *tinerilor* a revenit lui Ioan Russu-Șirianu, care a fost conducător de fapt și organizator al adunării și expozeului, precum și a deciziilor luate¹⁸. Rolul său va crește în mod deosebit în lupta pentru impunerea tacticii *noului activism*.

Alături de E. Brote, Bogdan-Duică, V. Mangra¹⁹ și alții, el este unul dintre cei mai însemnați promotori ai noii tactici a P.N.R. Ca urmare a acestui fapt, el va fi redactorul responsabil al noului ziar *Tribuna poporului*, scos de această grupare la Arad²⁰. Rolul său politic în lupta națională și în cadrul P.N.R., va crește mult atunci când gruparea care s-a manifestat cu curaj și luciditate pentru prima dată în Adunarea de la 28 noiembrie 1894 va ajunge la conducerea P.N.R. și când principiile ei înnoitoare vor deveni baza de acțiune a luptei naționale.

Actul de la 28 noiembrie 1894 constituie unul din elementele bazei de luptă politică, pe care s-a realizat Unirea de la 1 Decembrie 1918, iar Ioan Russu-Șirianu este principalul său autor.

**LE RÔLE DE IOAN RUSSU-ȘIRIANU
DANS L'ORGANISATION ET L'ÉLABORATION DES RÉSOLUTIONS
DE L'ANSAMBLÉE NATIONALE DE 28 NOVEMBRE 1894**

(Résumé)

En 20 juin 1894, le gouvernement hongrois de Budapest, a interdit le fonctionnement du Parti National Roumain de la Transylvanie et d'Hongrie, et en même temps le Comité dirigeant du P.N.R. a été incarcéré.

Pour conduire la lutte politique et nationale de P.N.R., a été organisé un Comité provisoire conduit par Vasile Mangra, Emil Brote, Ioan Russu-Șirianu, Bogdan-Duică, a.a. Ceux-ci ont convoqué pour 28 nov. 1894 à Sibiu, une „Assemblée Nationale” des Roumains du Royaume de la Transylvanie et d'Hongrie. L'Assemblée Nationale a déclaré nul le décret du gouvernement, après qu'elle a tracé les directions d'action du P.N.R.

Le rôle principal dans l'élaboration des résolutions de l'Assemblée Nationale, l'a eu Ioan Russu-Șirianu qui a élaboré le compte rendu étant aussi le principal rédacteur de la résolution finale de l'Assemblée. Ioan Russu-Șirianu a été l'initiateur de la nouvelle tactique du P.N.R., après le procès du *Memorandum*.

¹⁸ Șt. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 198

¹⁹V. Mangra, ulterior, se va depărta de interesele luptei naționale a românilor; în prima parte a activității sale el are, însă, merite incontestabile

²⁰. *Tribuna Poporului* apare la sfârșitul anului 1896, primele numere la Orăștie, iar din 1 dec. 1897 la Arad. În coloanele sale vor fi expuse ideile *tinerilor*. După impunerea *noului activism* și încetarea apariției *Tribunei* din Sibiu (1903) își va lua numele semnificativ de *Tribuna* și va fi oficiosul P.N.R.